

Fatime Hasani – Ruhani*

Qefsere Berisha*

EVROPSKA KONVENCIJA O OSNOVNIM LJUDSKIM PRAVIMA I SLOBODAMA -DISKRIMINACIJA SA POSEBNIM OSVRTOM NA DISKRIMINACIJU ŽENA-

APSTRAKT

Ovim radom želimo da predstavimo diskriminaciju, vrste diskriminacije i posebno diskriminaciju žena. I pored činjenice da živimo u XXI veku, i pored toga da je čovečanstvo ostvarilo veliki napredak i da je izvanredno napredovalo generalno (i da velikim koracima korača napred), nažalost ne možemo da kažemo da diskriminacija u ovo moderno doba pripada prošlosti. Nažalost, diskriminacija i posebno diskriminacija žena prisutna je, negde manje a negde više, negde u drugim životnim aspektima u zavisnosti od regiona ili zemlje u kojima žive ili deluju. Jednim konkretnim slučajem pokušali smo da dotaknemo ovu temu u njenoj suštini, da sagledamo patnje ženskog roda koji je doživeo sav ovaj bol, svu ovu diskriminaciju samo zbog činjenice da su žene. Takođe, smo dotakli i par domaćih aspekata diskriminacije, pravnu osnovu, i u ovom smeru postoji pozitivna slika i pomaci nabolje. Diskriminacija je aktuelna tema uvek, u svakom društvu, državi ili i u zajednici. Glavna mera ovog napretka jeste i položaj i uloga žene u društvu pošto njeno napredovanje zavisi u velikoj meri od uloge, obrazovanja, ravnopravnosti njene uloge u njemu. Dakle pozabavili smo se ovim pitanjem iz perspektive Evropske konvencije o ljudskim pravima i Evropskog suda za ljudska prava.

Ključne reči: diskriminacija, ravnopravnost, rod, rodna ravnopravnost itd.

UVOD

1. O diskriminaciji uopšteno

Često je lakše da se naljutiš na nepravde koje se dešavaju u drugoj polovini sveta, u odnosu na pritiske i diskriminaciju koja se dešava na pola puta od tvoje kuće. Pokušajte da zamislite jednu

* Fatime Hasani-Ruhani, kandidatkinja za sudiju

* Qefsere Berisha, kandidatkinja za sudiju

osobu koju poznajete i koja celog svog života nije nikada bila podložna nikakvom vidu diskriminacije. Videćete da ovu osobu ne možete naći.

U širem značenju, ljudska prava predstavljaju prava koja pripadaju svakom pojedincu. Kao posledica činjenice da si čovek, bez obzira na pravne akte, tvrdeći postojanje ljudskih prava, kažemo da svako ljudsko biće činjenicom da je ljudsko polaže pravo na određena prava. Činjenica da međunarodna zajednica ceni jedinstvenu vrednost svakog ljudskog bića vodi ne samo do pokušaja da se eliminišu destruktivni elementi po pojedinca već i do stvaranja uslova koji bi njemu ili njoj omogućili da se razvije i da napreduje. Osnovna prava i slobode kao neprikosnovena prava postoje bez obzira na volju jednog pojedinca ili grupe ljudi. Ona se ne stiču niti se poklanjaju bilo kakvim činom. Ona se možda ne priznaju niti poštuju ali ponovo pripadaju jednom pojedincu. Osnovna ljudska prava i slobode nisu povezana sa pravnim normama usvojenim u skladu sa pravilima, ali se prikladnije norme usvajaju sa ciljem da se zaštite ljudska prava i da se utvrde načini za njihovo ostvarivanje.

Pravne norme ljudskih prava ne predviđaju osnovna prava i slobode, već ih samo garantuju. Konkretno radnje ili odstupanje od istih, pripadaju čoveku i svoju glavnu osnovu imaju u osobenosti toga što ste čovek. Ova osobenost takođe predstavlja osnovu za utvrđivanje dostojanstva svakog ljudskog bića. Svako ljudsko biće smatra se ciljem za sebe, te samim tim niko ne treba da se tretira kao prosto oruđe čak i ako bi ovakvo postupanje bilo veoma korisno po društvo ili po samu osobu.

Ravnopravnost je još jedan značajan element koncepta ljudskih prava, sva ljudska bića rađaju se ravnopravna iz perspektive njihovog dostojanstva i prava.

Načelo u skladu sa kojim sva ljudska bića imaju jednaka prava i treba da se tretiraju na isti način, predstavlja osnovu da se shvate ljudska prava i proizilaze iz jednakog ljudskog dostojanstva svakog pojedinca. Međutim, ovo prirodno pravo jednakosti, bilo u prošlosti ili sada, nikada nije pruženo svim ljudskim bićima na potpun način.

Od samog početka čovečanstva, diskriminacija je na jedan ili drugi način predstavljala problem. Diskriminacija se javljala svugde, prema ljudima od autoriteta i prema manjinama, crncima, Jevrejima, protiv Aboridžina u Australiji, Roma i u različitim plemenima u Africi, emigranata, izbeglica, tražilaca azila. Diskriminacija se dešava deci, ženama koje se tretiraju kao manje vredna ljudska bića, ljudima inficiranim HIV- SIDOM, onima koji imaju fizičke i psihičke smetnje u razvoju, diskriminacija protiv zaposlenih, rodna diskriminacija na poslu, diskriminacija nad ženama kada govorimo o pomoći koju bi trebalo da dobiju u slučaju da su nezaposlene, i puno, puno drugih vidova diskriminacije.

Diskriminacija se javlja u toliko puno oblika da možemo da pretpostavimo da je svako na neki način i u nekoj meri dotaknut diskriminacijom. Diskriminacija predstavlja neljudski, ponižavajući čin i prisutna je od nastanka čovečanstva. Uopšteno, diskriminacija podrazumeva svaki vid razlike, isključenosti, ograničavanja ili bilo kakvog upućivanja sa ciljem da se uskrate ili odbiju jednaka

ljudska prava i zaštita i oličuje uticaj načela ravnopravnosti i povrede ljudskog dostojanstva. U zavisnosti od razloga za postupanje, imamo diskriminaciju koja se vrši na rasnoj, verskoj, nacionalnoj, rodnoj, religioznoj, seksualnoj osnovi itd.

2. Diskriminacija žena

Diskriminacija izvršena na rodnoj osnovi učestala je i pored napretka koji je ostvaren u ovom smislu, a u velikom broju zemalja postoje sistemi koji između ostalog uskraćuju ženama pravo zastupanja u bračnoj imovini – supružnika, pravo nasledstva pod ravnopravnim uslovima sa muškarcima i pravo rada i putovanja bez muževljeve dozvole. Žene su takođe podložne nasilju i praksama zlostavljanja koje se nastavljaju istim žarom i u puno drugih zemalja i obično ovim doživljavaju dvostruku diskriminaciju usled rase ili njihovog porekla a i u sled činjenice da su žene. U Aziji (kao i u puno drugih zemalja u svetu) većina roditelja preferira da imaju mušku a ne žensku decu. Prema jednom izveštaju UN-a za 2011. godinu, stanovništvo u ovom delu sveta imalo je oko 134 miliona žena manje usled abortusa, čedomorstva i usled njihovog zanemarivanja.

Obrazovanje. U celom svetu, žene i devojke sačinjavaju dve trećine ljudi sa manje od četiri razreda škole.

Seksualno uznemiravanje. Više od 2,6 milijardi žena živi u zemljama u kojima se silovanje od strane supruga još uvek ne smatra krivičnim delom.

Zdravlje. U zemljama u razvoju, na skoro svaka dva minuta umre jedna žena od komplikacija tokom trudnoće ili porođaja pošto ne dobija odgovarajuću zdravstvenu negu.

Imovinska prava. Iako žene drže više od polovine proizvodnje u celom svetu, u puno zemalja one nemaju zakonsko pravo da upravljaju imovinom ili da nasleđuju zemljište.

Žena se rađa slobodna i uživa ravnopravna prava sa muškarcem u svakom pogledu. Upravo iz tog razloga, diskriminacija žena podrazumeva svaku razliku, isključenost ili ograničenje zasnovano na polu, koje ima za posledicu ili cilj da kompromituje ili da uništi priznavanje položaja žene, bez obzira na njeno stanje, bračno stanje na osnovu ravnopravnosti muškarca i žene, ljudskih prava i osnovnih sloboda u političkoj, ekonomskoj, društvenoj, kulturnoj ili nekoj drugoj oblasti.

Veliki deo svetskog stanovništva rutinski je izloženo torturi, gladovanju, terorizmu, ponižavanju, sakaćenju i čak i ubistvima, prosto zbog toga što su žene.

Slučaj Miriam

Miriam ima 36 godina i majka je šestoro dece. Ona je odrasla u jednom selu daleko od gradskog centra. Miriam je napustila školu nakon što je završila drugi razred. Njeni roditelji bili su siromašni, a škola je bila udaljena 4 (četiri) km od njene kuće. Njen otac je verovao da je

obrazovanje žena gubitak vremena i truda, pošto je sudbina žena da se udaju a ne da rade za opstanak.

Kada je Miriam napunila 12 godina, prema lokalnim običajima njoj je oduzeta nevinost (sakaćenjem njenih genitalija). Udata je kada je napunila 16 godina za muškarca u 50-im. Njen otac je od zeta dobio dobru svotu novca za mladu. Naredne godine rodila je sina. Dete je mrtvorodeno. Regionalna klinika bila je udaljena 10 km od sela i nije pratila trudnoću. Tokom trudnoće, Miriamin muž je često tukao i verovala je da se dete rodilo mrtvo upravo iz ovih razloga. Bez obzira na to njena porodica i puno drugih iz sela okrivili su Miriam za pobačaj. Miriam nije htela da ima seksualne odnose sa svojim suprugom. Plašila se od njega i od trudnoće. Njen suprug je smatrao da ima pravo na seksualne odnose sa njom i redovno je primoravao Miriam. Ona nije htela da ostane trudna ponovo, ali nije imala drugog izbora. Posećivala je vračeve i uzimala je različite mešavine biljaka i nosila je amajliju ali sve ovo nije bilo uspešno. Retko je imala vremena da ode na pregled na kliniku i onda kada je išla to je činila jer su joj se deca razboljevala, ali nikada nije uspevala da porazgovara sa medicinskim sestrama o kontracepciji. Ona (medicinska sestra) je, iako je izgledala da razume lokalni jezik kojim je govorila Miriam, preferirala da govori na dominantnom jeziku koji je korišćen u prestonici i među obrazovanima. Ona je uplašila Miriam.

Njen život je bio duga saga nasilja, siromaštva i nemaštine. Miriam je tokom nekoliko trudnoća koje je imala i tokom podizanja svoje dece pokušavala da održi svoj duh i telo. Ona je zasadila malu parcelu sa stvarima da prehrani svoju porodicu, pošto joj suprug nikada nije davao dovoljno novca u tu svrhu. Ona je tražila pomoć od svojih roditelja i od jednog posetioca misionara. Svi oni su joj rekli da sluša svog supruga i podsetili su je da ima obavezu prema suprug i porodici.

Jednog dana suprug je optužio Miriam da se druži sa jednim muškarcem i tvrdio je da je video kako se smeje i razgovara sa jednim meštanim tokom pijačnog dana. Kada mu je ona odgovorila, on je počeo da je udara bez prekida govoreći joj da je drolja i obećavajući joj da će joj se osvetiti za to što mu je oduzela čast. Miriam je pretrpela teške povrede i mislila je da su joj slomljena i rebra. Nekoliko nedelja za redom, nije mogla da izađe iz kuće. Nije imala para da ode na kliniku na lečenje ili da stigne do tu. Niko u selu joj nije pomagao iako je bilo nekolicina onih koji su mislili da je njen muž preterao. Žena je posao njenog muža. U nemogućnosti da izađe na pijacu i prodaje ili da se brine o svojoj bašti, Miriam i njena deca su zamalo umrli od gladi.

Miriam je znala da će nasilja biti i ubuduće. Plašila se po svoj i život svoje dece. U snu je videla svoju smrt i znala je da treba da ode. Čim je počela da hoda, povelala je sa sobom dvoje najmlađe dece i napustila je selo. Ona sada živi u jednom drugom selu, kao izbeglica u svojoj državi u strahu da će je njen muž naći i vratiti kući...

Šta mislite koliko žena u svetu živi istu ili sličnu sudbinu sa onom koja je zadesila Miriam?

Žene najviše pate kada žive u siromaštvu, imaju manji pristup zdravstvenoj zaštiti, obrazovanju i hrani od svojih muževa. Rodna diskriminacija je procvetala bez obzira na trend koji ide ka jednakosti prava u instrumentima za ljudska prava. Diskriminacija žena definisana je kao svaka

razlika, isključenost ili ograničenje izvršeno na osnovu pola koje ima za posledicu promenu ili poništavanje priznanja, uskraćivanja ili ostvarivanja ovih prava od strane žena, bez razlika u bračnom statusu, na osnovu jednakosti muškaraca i žena, osnovnih ljudskih prava i sloboda, u političkoj, ekonomskoj, društvenoj, kulturnoj, građanskoj ili bilo kojoj drugoj oblasti.

Bez obzira na promene na koje se naišlo u razvoju žene danas, ne samo na Kosovu već i u svetu, još uvek je primetan ogroman jaz između njihovog kapaciteta i potreba i izvora kojima one raspolažu, obrazovanja, zapošljavanja, uključenosti u odlučivanje. Nizak nivo zastupljenosti žena u odlučivanju pitanje je na koje utiče veliki broj društveno-kulturnih, ekonomskih, strukturnih, društvenih i drugih faktora itd.

Prva zemlja u svetu koja je ženama dala pravo glasa bio je Novi Zeland 1893. godine. Danas, nakon približno 100 godina nakon što su stekle pravo da biraju i da budu birane, žene na Kosovu imaju nizak nivo zastupljenosti na nivou odlučivanja.

Rodna ravnopravnost nije žensko pitanje kao što se često karakteriše, već je pitanje ravnopravnosti između muškaraca i žena i njihovih jednakih mogućnosti u svim sferama života počevši od upravljanja porodicom pa do upravljanja državom. Ona predstavlja proces integracije koji ima za cilj da razvije društvo, na nivou osnovnih ljudskih prava i sloboda na socijalnom nivou, na nivou građanskih i političkih prava uz ravnopravnu mogućnost da ostvare svoja prava da biraju i da budu birane.

3. Uvršćivanje diskriminacije u domaće zakonodavstvo i širi osvrt na ovaj aspekt

Svi ljudi jednaki su pred zakonom i imaju pravo da ostvaruju jednaku zaštitu pred zakonom, bez ikakve razlike. U vezi sa tim, zakon će zabraniti svaku vrstu diskriminacije i zagarantovaće delotvornu zaštitu od diskriminacije na bilo kojoj osnovi kao što su rasa, boja kože, pol, jezik, veroispovest, politička ili druga ubeđenja, nacionalno ili društveno poreklo, imovina ili bilo koje drugo stanje.

Ustav Republike Kosovo kao prvi ustavni tekst nezavisnog i suverenog Kosova, sadrži određena opšta načela i norme kojima se obezbeđuju sva osnovna ljudska prava i slobode - poglavlje II KKK-a. Ono što je cilj ustavnih garancija osnovnih prava i sloboda jeste zaštita ljudskog dostojanstva, slobode i ravnopravnosti. Sem što su ova prava zagarantovana Ustavom, na snazi i u primeni je i Zakon o rodnoj ravnopravnosti (br. 2004/3).

Međutim, i pored činjenice da su ova prava zagarantovana ustavom, rodne razlike na radnom mestu mogu se koristiti kao pokazatelj rodne ravnopravnosti, pošto se žene ne tretiraju na pošten način na tržištu rada i suočavaju se sa indirektnim poteškoćama kao što su stereotipi i rodna diskriminacija. Žene još uvek nailaze na diskriminaciju u oba vida horizontalog i vertikalnog isticanja, pošto većina njih i dalje radi u sektorima u kojima se tradicionalno zapošljavaju žene, kao što su zdravstvo i prosveta. Važna mera da se poboljša situacija žena jeste postojanje poslova dobrog kvaliteta za žene, na upravnim funkcijama ili na višim nivoima upravljanja. Studija

sprovedena na Harwardu, ukazala je da su profesionalni prinosi žena bolji od njihovih kolega muškaraca, pošto su jedine banke koje nisu pogođene kreditnim krizama bile one u kojima se žene nalaze na rukovodećim funkcijama, objasnila je stručnjakinja za finansijska pitanja Heather Mc.Gregor u banci /City/ u Londonu, upravo zbog toga što žene imaju racionalniji odnos prema novcu, manje su emotivne i veoma su okrenute ka štednji. U terminologiji Konvencije Ujedinjenih nacija o eliminisanju svih oblika diskriminacije žena (CEDAW), član 11 ove konvencije predviđa obaveze država potpisnica u oblasti zapošljavanja zahtevajući da potpisnice preduzmu sve mere za eliminisanje diskriminacije žena u domenu zapošljavanja.

Sa druge strane, u našoj zemlji, i pored predviđanja i uređivanja ravnopravnosti pravnim putem u domenu zapošljavanja ponovo se ne poštuju prava žena zaposlenih u privatnom sektoru iako je isto uređeno Zakonom o radu, br. 03/L-212–Porodiljsko odsustvo, član 49. Žene koje su zaposlene u privatnom sektoru ne mogu da ostvare ovo pravo pošto ova zakonska odredba uopšte ne važi za privatne poslodavce jer majke nakon porođaja odmah treba da se pojave na svom radnom mestu ili će im se u suprotnom prekinuti radni odnos. Zaposleni u privatnom sektoru prijavili su veći procenat rodne diskriminacije na radnom mestu na nivou od 30.7% u poređenju sa 16.7% prijavljenih slučajeva u javnom sektoru. Veliki broj anketa ukazuje na percepciju da porodiljsko odsustvo uslovljava karijerni razvoj a sam kvalitet rada se tokom trudnoće smanjuje.

Procenat žena zaposlenih duž godina, u periodu od 2009. godine pa do danas nije doživeo porast a mogućnosti uspona u karijeri kada govorimo o ženama nakon porodiljskog odsustva prilično su malobrojne, pošto imajući u vidu da žene sačinjavaju samo 27% zaposlenih na Kosovu, rodni odnos na poslu izložen je opasnosti da postane još vidljiviji. Upravo iz tog razloga, porodiljsko odsustvo skromne dužine trajanja povećava mogućnost učešća žena na tržištu rada, na izrazit način sa time da je ovo odsustvo i plaćeno. Npr. nemačka reforma porodiljskog odsustva koja nosi naziv ELTERNGEL, kojom je 67% prihoda zamenjeno za do 14 (četrnaest) meseci nakon rođenja deteta, ukazala je na značajan porast u verovatnoći da majke budu zaposlene na kraju ovog perioda. Upravo iz tog razloga se može konstatovati da je suština porodiljskog odsustva zapravo proces koji utiče i utvrđuje želje žena da se vrate na posao i da svoje poslove obavljaju uspešno.

4. Evropska konvencija o ljudskim pravima

Evropska konvencija o ljudskim pravima (EKLJP) – predstavlja međunarodni sporazum na osnovu koga države članice Saveta Evrope obećavaju da će pružiti osnovna prava ne samo svojim građanima već i svakom pojedincu unutar njihove jurisdikcije.

Garancije i zabrane – Ova konvencija štiti konkretno:

1. Pravo na život,
2. Pravo na redovan sudski proces,
3. Pravo na poštovanje privatnog i porodičnog života,
4. Slobodu izražavanja i mišljenja, svesti i veroispovesti i

5. Pravo na imovinu.

Konvencija zabranjuje:

1. Mučenje i nehumano i ponižavajuće postupanje ili kaznu
2. Ropstvo i prinudan rad,
3. Arbitrano i nezakonito lišavanje slobode, i
4. Diskriminaciju u ostvarivanju prava i sloboda propisanih Konvencijom.

Konvencija je potpisana 4. novembra 1950. u Rimu, a stupila je na snagu 1953. godine.

5. Par reči o Evropskom sudu za ljudska prava

Evropski sud za ljudska prava međunarodni je sud obrazovan 1959. godine. Ovaj sud donosi odluke o pojedinačnim ili međudržavnim zahtevima u kojima se tvrdi da je došlo do povrede građanskih i političkih prava propisanih Evropskom konvencijom o ljudskim pravima.

Sedište suda nalazi se u Strazburu – Francuska odakle se prati poštovanje ljudskih prava 800 miliona Evropljana u 47 država članica Saveta Evrope, koje su ratifikovale konvenciju.

Broj sudija podudara se sa brojem država članica. Na početku osnivanja ovog suda, bilo je samo 7 država, a sada je sačinjen od ukupno 47 država i glavni je instrument za zaštitu ljudskih prava. Sudije se biraju na vremenski period od 6 godina, imaju pravo reizbora, ali mandati polovine sudija izabranih u prvom mandatu prestaju po isteku tri godine. U svakom predmetu učestvuje i domaći sudija sa ciljem da se olakša shvatanje domaćeg zakonodavstva. Svaki imenovani sudija, deluje u svom ličnom svojstvu.

Uslovi koji treba da se ispune pri upućivanju jednog pitanja Sudu u Strazburu slede:

- Povreda prava zaštićenog EKLJP-om i njenim protokolima.
- Podnosilac(i) treba da je (su) žrtva datog prekršaja.
- Žalba se ulaže u što kraćem vremenskom roku manje od šest meseci nakon potpunog iscrpljivanja domaćih sredstava.

Ukoliko se predmet smatra prihvatljivim, veće sastavljeno od 7 sudija odlučuje o predmetu. Njihovo rešenje u vezi sa time da li se predmet smatra posebno bitnim ili nosi bilo kakvu novinu po postojeću jurisdikciju, je konačno, i tom prilikom zahtev razmatra veliko veće sastavljeno od 17 (sedamnaest) sudija.

Presude su obavezujuće i takođe mogu ponuditi mogućnost odštete. Primena presuda dužnost je Komiteta ministara, koji nadgleda izvršenje presuda suda. Međutim, ono što je glavni problem ovog suda jeste veoma veliki broj žalbi, koji se povećao poslednjih godina i doveo do preopterećenosti sistema.

6. Zaključak

Nediskriminacija jedna je od najvažnijih i najdinamičnijih oblasti iz sudske prakse pošto za razliku od velikog broja drugih sporazuma o ljudskim pravima, konvencija ne zabranjuje diskriminaciju pri ostvarivanju drugih prava zagantovanih datim sporazumom, već nediskriminaciju čini zasebnim ljudskim pravom. Ovo je jedan od razloga zašto je postupak u skladu sa fakultativnim protokolom ostao i dalje privlačan i za lica koja potpadaju pod jurisdikciju Evropske konvencije o ljudskim pravima, u skladu sa kojom prekršaj za nediskriminaciju može da se konstatuje samo kada se diskriminacija izvrši u vezi sa ostvarivanjem nekog prava zaštićenog ovom Konvencijom.

Bibliografija

- WHO- training curriculum gender rights in reproductive health
- European Convention on Human Rights- Cases, materials and commentary- Prof. Alastair Mowbray (Prof.of Public Laë, University of Nottingham), article 14- Prohibition of Discrimination, strana 815.
- CEDAW- Convention the elimination of all forms of discrimination against women, član 11
- www.un.org/women
- www.healthorganization.com
- www.etc-graz.at
- Glavni slučajevi Komiteta za ljudska prava koje su rezimirali Raija Hanski i Martin Scheinin
- Ustav Republike Kosovo
- Zakon protiv diskriminacije, Zakon br. 2004/ 3
- Zakon o radu, Zakon br. 03/L-212